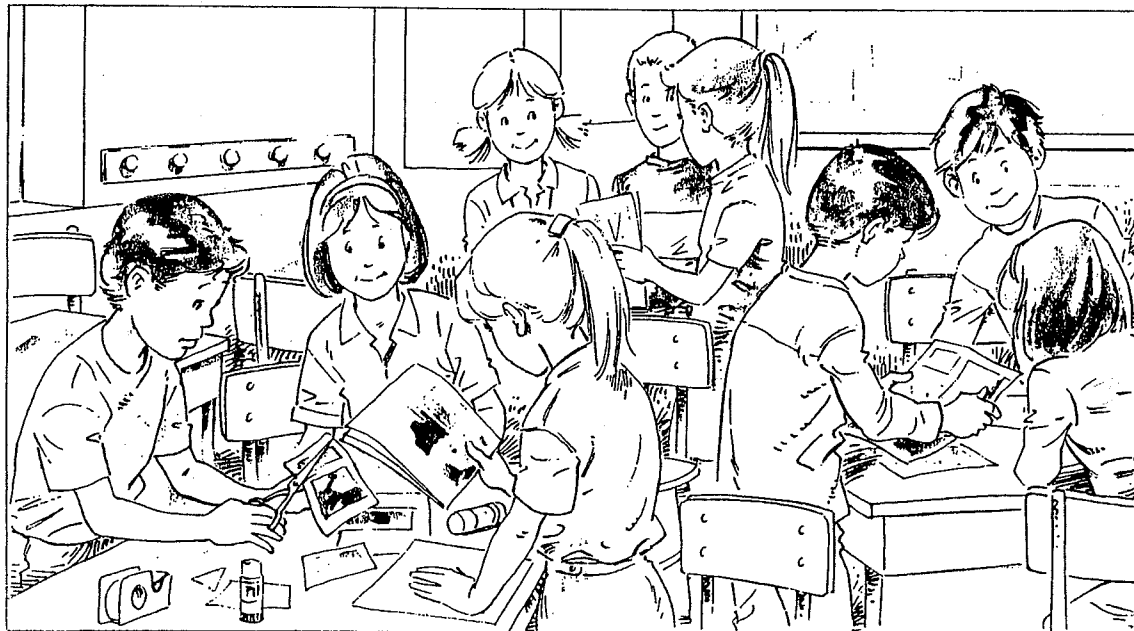

**Citha Grandell, Nina Hovi, Britt Kaskela-Nortamo,
Karita Mård & Tina Young (red.)**

TEMAUNDERVISNING OCH STATIONER I SPRÅKBAD

**Arbetssätt och undervisningsmetoder i språkbad
Kompendium 2**

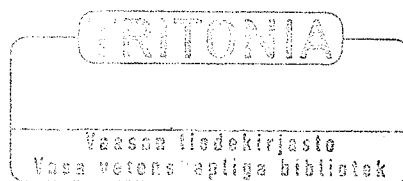

Vasa universitet. Fortbildningscentralen. 1995

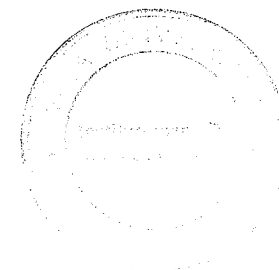
bib 73588
mdg 251477

INNEHÅLL

FÖRORD	3
1. TEMAUNDERVISNING OCH STATIONER PÅ DAGHEM	4
1.1. Temaplanering	4
1.2. Arbetsgång	4
2. TEMAUNDERVISNING OCH STATIONER I SKOLAN	5
2.1. Mål	5
2.2. Planering	5
2.2.1. Ämnesintegrering	6
2.2.2. Deadline	6
2.3. Genomförande	7
2.3.1. Lärar- och elevroll	7
2.3.2. Intrresseskapande medel	7
2.3.3. Temakort	8
2.3.4. Temahäfte	8
2.3.5. Besök och gäster	8
2.3.6. Arbetsgrupper	9
2.3.7. Samarbete mellan språkbadsklasser	9
2.3.8. Elevproduktion	9
2.3.9. Samling	10
2.4. Utvärdering av temat	11
2.4.1. Slutprodukt	11

3. TEMAN PÅ DAGHEM	12
I tiden	12
Fisken	13
4. TEMAN I SKOLAN	14
ÅK 1	14
Vinter i min omgivning	14
Jag och min hälsa	16
Den blå planeten	17
ÅK 2	18
Alfabetisk ordning	18
GEMENSAMMA TEMAN FÖR ÅK 1 OCH 2	19
Så levde man förr	19
Våra fem sinnen	21
ÅK 3	22
Läs- och litteraturveckor	22
ÅK 5 OCH 6	24
Människan	24
Dockteater	27
Afrika	28
5. SLUTORD	31

FÖRORD

Bästa läsare

Kompndiet *Temaundervisning och stationsundervisning i språkbud* ingår i en kommande serie på fem olika kompendier om arbetssätt och undervisningsmetoder som visat sig vara ändamålsenliga och fungera väl i språkbud. Kompendierna är avsedda som didaktiskt stöd- och idémateriel för personer som arbetar med tidigt språktillägnande i språkbud. Kompendierna utges av fortbildningscentralen vid Vasa universitet och uppdateras regelbundet.

Materialet i kompendierna har sammanställt och bearbetats på basen av omfattande arbetsbeskrivningar gjorda av barnträdgårdslärarna Nina Hovi, Erna Stenius och Carola Wasén och klasslärarna Britt Kaskela-Nortamo, Maria Källström, Benita Nordgren och Katarina Seppä, som alla har flera års erfarenhet av arbete i språkbudsgrupper i Vasa, Helsingfors, Esbo och Karleby. Materialet samlades in våren 1994, då två av barnträdgårdslärarna arbetade i grupper med barn i åldern 3-6 år och en i en sexårsgrupp. Klasslärarna jobbade under insamlingsskedet på årskurserna ett, två, tre och sex.

Materialet har bearbetas av en arbetsgrupp bestående av Citha Grandell, Karita Mård och Tina Young vid Vasa universitet samt av språkbudslärarna Nina Hovi och Britt Kaskela-Nortamo från Vasa. Det skriftliga materialet har under bearbetningsskedet kompletterats med intervjuer, kommentarer och förslag av arbetsgruppens medlemmar. Kompendiets första del (avsnitten 1 och 2) beskriver sättet att jobba med teman och stationer, medan den andra delen (avsnitten 3 och 4) innehåller praktiska exempel på teman och stationer som använts i språkbud från daghem till årskurs sex.

Målet med vårt arbete har varit att framställa en lättillgänglig, konkret och mångsidig idébank som snabbt kan uppdateras. Läsarnas tips och idéer på andra fungerande arbetssätt och undervisningsmetoder tas därför emot med glädje. Skicka in dina tips till Vasa universitet, Fortbildningscentralen/Young, PB 297, 65101 Vasa.

Tack till alla medverkande.

1. TEMAUNDERVISNING OCH STATIONER PÅ DAGHEM

1.1. Temaplanering

Temat kan väljas av läraren ensam eller i samråd med barnen. Till lärarens uppgift hör att bestämma vilka delar eller områden av det valda temat som är viktigast och ska betonas, att skaffa fram och förbereda material som böcker, bilder, sånger och annat konkret stoff. Temat kan introduceras med hjälp av en bok, en film eller annat konkret material som väcker barnens intresse för temat. Själva temaarbetet kan planeras tillsammans med barnen. Läraren och barnen går igenom vad de vill lära sig om det aktuella temat och hur de ska få reda på de fakta de behöver. Efter att temat avslutats utvärderar gruppen sitt arbete, dvs. diskuterar om man fått reda på det man ville.

Inom varje tema är det viktigt att försöka få fram den språkliga aspekten och fundera över hur man får barnen att aktivt använda badspråket under arbetsgången. Som medel kan man använda bl.a. lekar, drama och handdockor.

1.2. Arbetsgång

Det som läraren anser vara viktigast att lära sig kan inkluderas i **arbetsstationer** som anknyter till temat. Stationsarbete kan gå till på följande sätt:

Arbetsstationerna består t.ex. av uppgifter, pyssel, diskussion och spel med anknytning till temat. Man kan också ha någon station med aktiviteter som inte direkt har med temat att göra, t.ex. en matematiskt inriktad station. Man borde alltid sträva till att ha en språklig station, där man med hjälp av olika material kan uppmuntra barnen till aktiv användning av badspråket. År stationerna t.ex. fyra till antalet delas barnen in i tre eller fyra permanenta grupper. Varje grupp arbetar med en station per dag tillsammans med en vuxen. Läraren eller barnen bestämmer vilken station gruppen ska börja med. Följande dag byter grupperna station och på detta sätt går arbetet vidare tills alla grupper har gjort alla stationsuppgifterna. Varje enskild grupp kan också parallellt arbeta med samma sak men i olika stationer. Det viktigaste är att få kontakt med barnen i smågrupper så att barnen blir modigare att uttrycka sig på badspråket. Barn har även lättare att ta emot instruktioner i en mindre grupp. Om temat är långt eller väldigt intressant kan man inleda en ny omgång med stationsuppgifter då barnen gått igenom alla de tidigare.

Tema- och stationsarbetet är en del av daghemsverksamheten. Hur ofta och hur mycket man arbetar med stationer beror på hur mycket annat program gruppen har och hur mycket läraren tror att barnen orkar med. Det kan alltså röra sig mellan två gånger per vecka till varje dag. Ett lämpligt arbetspass är ca 30 minuter per station, men tiden bör naturligtvis anpassas enligt barnens ålder. Efter att stationsarbetet avslutats bör det redovisas och barnen bör ges möjlighet att visa och berätta vad de gjort.

Stationsarbete med en vuxen i varje grupp kräver naturligtvis noggrann planering av hela personalen tillsammans. Stationsarbete kräver också att hela personalen deltar. För att få stationsarbetet att löpa i praktiken kan t.ex. en station vara sådan att den inte kräver en vuxens medverkan. Personalen kan med fördel byta grupper så att en och samma vuxen inte alltid arbetar med samma barn. Ett annat alternativ är att en viss person fördjupar sig i en viss station och tar hand om den grupp som ska arbeta i den stationen. På detta sätt kan man utnyttja de olika förmågor som finns bland personalen.

Samlingens roll i tema- och stationsarbete ändras så att den traditionella lärarledda undervisningsstunden får en mera social funktion. I samlingen tar man förutom de dagliga rutinerna upp sånger, ramsor, lekar och olika aktiviteter med anknytning till temat. Barnen deltar aktivt i samlingen. Eftersom barnen är aktiva istället för passiva undviker man också sådan oro som beror på att barnen inte förstår så mycket av badspråket.

Fördelen med detta sätt att arbeta är att läraren har möjlighet till individuell kontakt med barnen och att diskussionen mellan barn och lärare blir mera aktiv. Det är ändå skäl att ha regelbundna viloveckor mellan tema-veckorna. Barn måste också ha möjlighet att leka fritt i språkbud.

2. TEMAUNDERVISNING OCH STATIONER I SKOLAN

Tema- och stationsundervisning har visat sig vara ett ytterst lämpligt arbetssätt i språkbud på alla nivåer. Metoden är elevcentrerad och främjar därför också språkinläringen. Tema- och stationsarbete kan inledas redan i åk 1. Man kan gärna ta med eleverna redan i planeringsskedet då man inför tema- och stationsundervisning i sin klass. Eleverna kan hjälpa till att möblera om klassrummet och tillverka material. Tema- och stationsverksamheten kan vid behov introduceras för en liten grupp åt gången.

2.1. Mål

Målet för elevcentrerad temaundervisning i skolan är att eleverna ska tillägna sig både språket och ämnesstoffet på ett naturligt sätt. Temaundervisningen ska aktivera eleverna och utveckla deras förmåga att ta egna initiativ, arbeta självständigt och ta ansvar för sitt eget arbete. Målet är också att utveckla både elevernas koncentrationsförmåga och deras samarbetsförmåga. Temaundervisning ger möjlighet till differentiering – varje elev kan arbeta enligt sina egna förutsättningar.

2.2. Planering

I början av läsåret gör läraren upp en grov plan över vilka teman som kommer att tas upp under skolarbetet och över hur lång tid och hur djupgående vart tema kommer att behandlas. Den läsårsvisa temaplaneringen följer ofta skolans läroplan för hela året. Med hjälp av temaplanen har man

god överblick över arbetsgången under året och kan förbereda den genom att i god tid samla lämpligt material, beställa böcker från biblioteket, utnyttja läromedelscentralen osv. Temaplanen gör det också lättare att knyta ihop olika teman med varandra. Om det finns många lärare i samma skola kan man gärna samarbeta med kollegerna både i planeringsskedet och under arbetets gång.

Vid planering av det enskilda temat börjar man ofta med att samla in allt det material man behöver. Följande skede är detaljplaneringen då läraren avgör vilka ämnen som ska integreras i temat, vilket stoff som ska behandlas gemensamt och när eleverna ska arbeta självständigt samt vilka arbetssätt och aktiviteter som ska ingå i temat. Andra viktiga aspekter är hur slutprodukten ska utformas och hur arbetet ska redovisas samt hur temaarbetet ska utvärderas. Hur man får med språket på ett meningsfullt sätt ligger naturligtvis till grund för hela planeringsarbetet.

Trots att planeringen är viktig måste man vara flexibel vid genomförandet. Elevgruppen visar kanske speciellt stort intresse för något tema och då bör man kunna ägna mera tid åt det.

2.2.1. Ämnesintegrering

Vinklingen av temat och valet av de ämnen som ska integreras görs utgående från den egna ämnesfördelningen, men styrs också av vilka ämnen som undervisas på badspråket (L2) och vilka som undervisas på elevernas förstaspråk (L1). Detta gäller speciellt de högre årskurserna där en större del av undervisningen sker på L1.

I temat kan även element som inte egentligen hör till ämnet ingå. Man kan t.ex. ha med musikinslag eller ta upp historia trots att dessa ämnen undervisas på L1. Idealiskt vore om språkbudslärarna och skolans övriga lärare kunde samarbeta så intensivt att man också i den undervisning som sker på L1 följer samma teman som i undervisningen på L2.

Som ett exempel på lyckat samarbete mellan språkbudsläraren och skolans övriga lärare samt en mångsidig integrering av ämnen kan nämnas temat *Afrika* (se närmare i avsnitt 4), i vilket svenska, religion, geografi, biologi, musik, teckning, gymnastik, textilslöjd och omgivningslära ingick. Utöver dessa ämnen skulle man ha kunnat ta med både matematik och engelska.

2.2.2. Deadline

I början av varje tema presenterar läraren alla de uppgifter och stationer som ingår. Eftersom eleverna snabbt lär känna sin egen arbetstakt kan läraren tillsammans med klassen bestämma hur många veckor temaarbetet ska pågå. Läraren som har gjort en övergripande planering styr i viss mån hur länge temat pågår.

Under temats gång kan läraren med hjälp av en kontrollista följa med hur elevernas arbete framskrider. Enskilda elevers arbetstakt varierar stort. Läraren kan påminna eleverna om deadlinen och vid behov ge dem antingen hemuppgifter eller tilläggsuppgifter. Det är inte ovanligt att eleverna självmant tar hem uppgifter de inte hunnit göra i skolan.

Deadlinen måste ibland justeras. Det är knappast meningsfullt att de elever som gjort alla uppgifter är sysslösa medan de svagare eller långsammare eleverna fortfarande arbetar. Inte heller lönar det sig att hålla fast vid den planerade deadlinen om inte ens den snabbaste eleven hunnit halvvägs med arbetet.

2.3. Genomförande

Temats längd varierar beroende på temats omfattning och hur obekant ämnet är för eleverna. Ett omfattande tema räcker vanligtvis fyra till fem veckor medan t.ex. ett mera begränsat tema kan vara i två veckor.

2.3.1. Lärar- och elevroll

I början av ett nytt tema är det lärarens uppgift att introducera temat för eleverna och motivera dem, att ta upp väsentliga innehållsliga saker och begrepp samt att förklara rutinerna som hör till temaarbetet. Nya föremål och begrepp bör förklaras så konkret och åskådligt som möjligt, men i synnerhet om det gäller äldre elever ska man akta sig för att överförtydliga.

När temaarbetet kommit igång fungerar läraren närmast som handledare och rådgivare. Läraren försöker skapa en dialog med eleverna och uppmuntrar dem till att själv komma på lösningen istället för att ge dem färdiga svar. Det är viktigt att läraren visar intresse för eleverna och deras arbete. Läraren kan komma och diskutera elevens arbete även då hon/han inte direkt bett om handledning. Läraren kan också berömma elevens arbete eller be eleven berätta hur hon/han tänker fortsätta. På detta sätt känner eleven att det hon/han gör är viktigt och intressant.

Elevens roll består i att aktivt söka fram fakta och tillämpa den i temauppgifterna. Eleven måste själv ta ansvar för att varje uppgift slutförs och bokförs innan hon/han går vidare till nästa uppgift. Att själv bestämma och kontrollera sin arbetsgång kan speciellt i början kännas svårt för en del elever. Det viktigt att läraren kontinuerligt uppmuntrar och stöder eleverna i deras arbete så att studiemotivationen inte störs.

2.3.2. Intresseskapande medel

Då ett nytt tema inleds gäller det för läraren att få eleverna engagerade. En tillräckligt entusiastisk lärare smittar av sig sin entusiasm också på eleverna! Eleverna lägger också märke till och uppskattar om läraren har bemödat sig extra, t.ex. bjudit in gäster eller skaffat fram speciellt intres-

sant material. Ett sätt att engagera eleverna är att be dem ta med föremål och fotografier hemifrån.

Inom temat *Afrika* väcktes elevernas intresse med hjälp av exotiska afrikanska föremål såsom miniatyrlerhyddor, batiktyger och tavlor, afrikanska masker, trummor och dylikt. Klassen lyssnade på afrikansk musik och såg på diabilder från Afrika. Läraren berättade en afrikansk saga för eleverna. På det sättet bytte man småningom kontinent. Då elevernas intresse har väckts presenteras temat.

2.3.3. Temakort

Eleverna arbetar med självinstruerande uppgifter som finns nerskrivna på temakort eller temablad. Temakorten kan göras av kartong som klipps till lämplig storlek (t.ex. A5). På temakortet bör man skriva uppgiftens nummer, uppgiftens rubrik samt själva uppgiften. Kortets färg kan variera beroende på vad uppgiften handlar om, t.ex. grönt för biologi, blått för matematik, rött för läsning och skrivning osv. Alla uppgifter som ingår i temat behöver inte finnas i form av temakort. Man kan exempelvis ha teckningsuppgifter som alla gör tillsammans under lärarens ledning.

Eleverna börjar vanligtvis arbeta med de självinstruerande uppgifterna genast efter introduktionen till temat. De får själva välja i vilken ordning de vill arbeta med de olika uppgifterna och kontrollerar sin arbetsgång genom att bokföra de uppgifter de utfört antingen i ett häfte eller på en väggstavla. Vanligen behövs flera likadana temakort så att flera elever kan arbeta med samma uppgift samtidigt.

2.3.4. Temahäfte

Varje elev brukar ha ett eget temahäfte. Det kan vara ett vanligt rutigt häfte i storlek A4, som ger ett snyggt resultat eftersom eleverna kan följa rutorna. Alla uppgifter och bilder som hör till temat skrivs eller limmas in i temahäftet. På detta sätt skapar eleverna sina egna läroböcker.

Ifall man använder lösblad (uppgiftsblad) istället för ett häfte stansas bladen ihop till en egen bok med en pärm som eleven själv gör. När man samlar ihop det material som ska ingå i temaboken har man en ypperlig möjlighet att gå igenom uppgifterna och diskutera dem. Under diskussionen ser läraren vilka uppgifter eleven klarat bra och vilka uppgifter varit svåra och kräver mera handledning. Denna information är viktig vid planeringen av följande tema. Det är viktigt att läraren ger eleven konstruktiv kritik så att hon/han upplever sitt arbete som betydelsefullt.

2.3.5. Besök och gäster

Alla språkbadsgrupper brukar göra besök i närmiljön. Ofta har besöken anknytning till temat. Vid alla besök är det viktigt att språkbadsläraren på förhand försäkras sig om att man får information på badspråket. T.ex. i

biblioteket kan man be att bibliotekarien på svenska presenterar biblioteket och förklarar för eleverna vad de ska göra för att få bibliotekskort.

I samband med olika teman kan man även bjuda in gäster till klassen. Att höra andra än läraren tala svenska är nyttigt för eleverna och sporra dem till att själva tala svenska. Eleverna kan t.ex. förbereda frågor som besökaren får besvara.

2.3.6. Arbetsgrupper

Inom tema- och stationsundervisningen kan eleverna arbeta antingen individuellt, parvis eller i grupp. Man kan också prova på samarbete över klassgränserna. Elevernas vänskapsförhållanden får inte styra par- och gruppindelningen. Risken är att vissa elever hamnar utanför eller att arbetet blir lidande om bästa kompisar alltid samarbetar. Ett av målen med grupparbete är ju uttryckligen att lära sig att samarbeta med alla.

Också då eleverna inte arbetar i par eller grupp är det viktigt att uppmuntra dem till att fråga och hjälpa varandra. Då man tema- och stationsarbetar är det sällan helt tyst i klassen. Det är dock viktigt att eleverna har en fungerande arbetsro.

2.3.7. Samarbete mellan språkbadsklasser

Vänelevsverksamheten och samarbete över klassgränserna är ett sätt att få eleverna att använda svenska tillsammans. Klasssamarbete ger också eleverna möjlighet att samarbeta på olika nivåer. Äldre elever kan hjälpa yngre elever och t.ex. leda grupparbeten. Allt detta stärker samhörighetskänslan.

Vid samarbete över klassgränserna kan man behandla ett gemensamt tema (se teman *Så levde man förr* och *Våra fem sinnen* i avsnitt 4) och ha gemensamma uppgifter med varierande svårighetsgrad. Uppgifterna bör vara sådana att de kräver diskussion och gemensamma beslut. Lämpliga uppgifter kan t.ex. vara att eleverna läser en text och kommer överens om vad de vill återberätta eller att eleverna bestämmer hurdan bild de vill måla till en berättelse.

2.3.8. Elevproduktion

Arbetsformerna inom ett tema varierar eftersom man strävar till mångsidig användning av L2 både i tal och skrift.

Vid tema- och stationsundervisning har eleverna hela tiden tillfällen att **muntligt** använda badspråket. Tema- och stationsarbetet inleds oftast i en samling, under vilken läraren och eleverna diskuterar kring det aktuella ämnet. I samlingen kan klassen också gemensamt behandla vissa temauppgifter.

Läsuppgifterna inom temat ger också möjlighet till muntlig produktion. Eleven kan t.ex. först läsa en text för sig själv och sedan återge eller läsa upp den för en kamrat, för läraren eller för alla vid samlingen. Under arbetets gång förs dessutom vanligen livliga diskussioner! Inom tema- och stationsundervisningen sker redovisningen oftast muntligt. Vid presentationen av de utförda uppgifterna använder eleverna även text och bild.

Elevernas **skriftliga** produktion kan bestå av svaren till temauppgifter, olika arbetsblad samt dikteringar. Eleverna skriver gärna egna texter. Ett sätt att motivera eleverna att skriva är att läsa en berättelse för dem och sluta vid ett spännande ställe. Eleverna kan sedan skriva en fortsättning själva. Om någon elev inte själv vill skriva en text kan läraren skriva ner det hon/han säger. Sedan läser elev och lärare tillsammans igenom texten varefter eleven skriver på med färgpenna i enlighet med LTC-principen. Då det gäller fri skriftlig produktion brukar läraren inte korrigera elevernas skrivfelf eftersom det är viktigt att uppmuntra eleverna till att uttrycka sig i skrift.

En form av skriftlig produktion är gemensam diktering (LTC), där klassen diktar en text för läraren som skriver ner den. Tillvägagångssättet beskrivs utförligt i kompendiet *Metoder och material som stöder språkanvändning i språkbad* (avsnitt 3.3. Sätt att arbeta med texter).

2.3.9. Samling

Samlingar hålls regelbundet under tema- och stationsarbetet. Förutom att temat introduceras i samlingen återkommer samlingarna under pågående tema- och stationsarbete. I samlingen kan klassen gå igenom det centrala innehållet i temat och eleverna kan fråga om uppgifter de tycker är oklara. Man utnyttjar elever som redan utfört uppgiften till att förklara den för klasskamraterna. De olika uppgifterna inom temat kan knytas samman till en helhet och de viktigaste punkterna repeteras i samlingen. Med bilder, sånger och dramatisering som utgångspunkt kan man ta upp nyckelbegreppen i temat.

Man bör försöka hålla samlingen så elevcentrerad som möjligt. Eleverna diskuterar och läraren fungerar som ordförande. En elev kan också få i uppgift att vara ordförande. Till samlingen hör också gruppdiskussion, som lär eleverna att tålmodigt lyssna på varandra.

Samlingen kan också utgöra ett avbrott i temaarbetet. Läraren kan t.ex. läsa högt för eleverna och klassen kan tillsammans sjunga sånger man tycker om eller som hör till temat. I samlingen berättar eleverna gärna om egna upplevelser och känslor i samband med temaarbetet.

2.4. Utvärdering av temat

Tema- och stationsarbetet utvärderas fortlöpande. Under arbetets gång talar läraren och eleven om uppgifterna, diskuterar alternativa arbetssätt och lösningar samt elevens noggrannhet eller slarv i arbetet osv. När temaarbetet är slutfört samlar läraren vanligen upp temahäftena och går igenom dem. Läraren kommenterar också elevens arbete skriftligt, t.ex. "Du har visat stort intresse för temat och arbetat bra med uppgifterna." eller "Du kunde ha arbetat mera med faktatexten om N.N. I övrigt har du satt dig bra in i arbetet.". Kommentarererna kan också beröra arbetets prydighet eller slarv.

Temat avslutas alltid med en muntlig eller skriftlig utvärdering eller redovisning. Muntliga redovisningar är kanske vanligast eftersom man vill aktivera eleverna och få dem att använda badspråket. En populär form av utvärdering är frågesport. Frågorna till frågesporten kan göras antingen av eleverna eller av läraren.

Äldre elever kan utvärdera sitt eget arbete på en självutvärderingsblankett. På den får eleven skriva vad hon/han tycker att hon/han lärt sig, vad som var svårt, vad hon/han måste öva mera, vad hon/han tyckte bra och illa om samt hur hon/han varit som samarbetspartner under temat.

Muntliga redovisningar kan varieras med andra utvärderingsformer. Prov förekommer sällan i temaundervisningen, men kan vara ett alternativ för äldre elever. Inom temat *Människan* (se avsnitt 4) arrangerades t.ex. ett prov som handlade om människokroppen. Provet förbereddes genom att eleverna gruppvis fick i uppdrag att med hjälp av egenhändigt tillverkade arbetsblad och annat åskådliggörande material berätta om de olika kroppsdelarna för de övriga eleverna.

2.4.1. Slutprodukt

Då ett tema är avslutat görs alltid en slutprodukt. Slutprodukten kan vara ett temahäfte eller en temabok, som redan beskrevs under punkt 2.3.4. En annan typ av slutprodukt är dramatiseringar och teaterföreställningar. Trots att det oftast finns barn i klassen som tycker om att spela teater passar denna typ av övning/redovisning inte alla barn. Att uppträda på badspråket kan speciellt i början av språkbadet kännas alldeles för krävande.

3. TEMAN PÅ DAGHEM

I tiden (2 veckor)

Planering och arbetssätt. I temat behandlades året, årstiderna, månaderna och klockan. Arbetsformerna inom temat var gemensamma samlingar, grupparbeten, arbetsstationer, fri lek, musikstunder, gymnastikstunder, konststationer och studiebesök.

Temat presenteras i samlingen med hjälp av en årscirkel med fyra årstider och tolv månader. Gruppen diskuterade årstidernas olikheter. Två nya verser i sången "Titta ut, titta ut" övades in. Ett diagram över vilken årstid barnen i gruppen är födda ritades upp.

Daghemsbarnen arbetade också i grupper. I grupparbetena gjordes fyra stora årstidscollage. De barn som var födda under samma årstid arbetade i samma grupp. Gruppen beslöt vad tavlan skall innehålla och vilket material som skulle användas. Stationsarbetet introducerades och repeterades i samlingen.

Stationsarbete ordnades under fyra dagar under de två veckorna som temat räckte (andra, tredje, sjätte och sjunde dagen). I temat ingick följande arbetsstationer:

- Klippa bilder ur tidningar och limma en valbar årstidstavla.
- Limma färdigt utklippta bokstäver enligt modellkort. Varje månad, årstid och veckodag har ett eget kort. Också andra ord som kan kopplas ihop med temat kan tas med. Barnet ska välja ett kort, hitta de rätta bokstäverna och kopiera ordet på sitt eget papper.
- 2 uppgifter om klockan i förskoleboken.
- Spela "Gissa Vem" med modifierade regler. Varje barn får turvis ett kort med en person. Hon/han skall beskriva personens utseende så att de andra barnen känner igen den bland de synliga korten. Här förekommer fraser s.s. blå ögon, hatt på huvudet, glad mun osv.

Under temats gång hölls samling varje dag. I den övades och repeterades sånger, rim, ramsor, lästes sagor, m.m. I samlingen följde barnen dagligen med väderleken med hjälp av gruppens Vädergubbe. Med hjälp av en handdocka fick ett barn komma och säga veckodag, datum, månad och väderlek på badspråket.

Månaderna och årstiderna övades på olika sätt. Gruppen lyssnade till Vivaldis Fyra årstider och diskuterade sina tankar. Sedan fick barnen rita medan musiken spelade. Efteråt diskuterades teckningarna. Sången "Titta ut, titta ut" sjöngs så att barnen delade in sig i fyra grupper enligt egen födelseårstid och steg upp då den egna versen sjöngs. Månadernas namn klappades också så att barnen hörde att de låter olika. Sångeleken "Titta på marken så spännande spår" anknöt också till temat och övades i samlingen. Hela gruppen promenerade också ut i naturen för att studera vintern med hjälp av lappar.

Ett av ämnena i temat var klockan. I samlingen övades en ny sång om klockan in och med stöd av förskoleboken, en klocka och klockpussel talade gruppen om hela och halva timmar. Eleverna fick också tillverka Muminklockor.

Fisken (1 vecka)

Planering och arbetssätt. Temat Fisken ingick i ett större tema om vatten som pågick i daghemmet i ca två månader. Temat introducerades i samlingen med hjälp av fiskpaket. Paketerna innehöll gädda, abborre, strömming och sik. Barnen fick försöka gissa vad paketerna kunde innehålla. Sedan delades barnen in i fyra grupper som fick var sitt paket. Paketerna öppnades och innehållet undersöktes. Barnen sökte upp den egna fisken i fiskböcker. Grupperna rensade också fiskarna och diskuterade deras olikheter.

Inom temat arbetade barnen med arbetsstationer fyra dagar. Arbetsstationerna var följande:

- Tillverka ett eget fiskspel – ett akvarium, ett metspö med magnet och fiskar av kartong med gem på.
- Olika föremål som kan hittas i vatten lades ut på ett bord: plastpåsar, fiskar, plåtskräp, flaskor, burkar osv. Gruppen diskuterade vikten av att hålla vattnet rent bl.a. för fiskarnas skull. Uppgiften bestod i att rita fyra av föremålen på bordet och ett barn som метar. Ett rött kryss ritades över de föremål som inte ska finnas i vattnet.
- Skriva text till pekboken "Maja fiskar". Barnen gick tillsammans med en vuxen igenom boken bild för bild och hittade på en egen text till varje bild.
- Barnen fick en korg med lappar i. På varje lapp stod ett "vattenverb" såsom regna, tvätta (bilen), fiska, vattna (blommor) eller liknande verb som hör ihop med vatten. Barnen fick välja tre verb och sedan skriva orden samt rita bilder till.

Stationerna gick igenom i en kort samling på måndagen före själva stationsarbetet började.

Under temats gång hölls samling varje dag. Barnen fick lära sig nya sånger, ramsor, lekar s.s. "Känner du historien", "Ro ro till fiskeskär", "Rent rent vatten", "Fröet, blomman, fisken och jag". Under sagostunden lästes böcker med anknytning till temat.

Den sista temadagen gjorde gruppen ett besök till fiskarstranden. Där fick barnen bl.a. följa med hur rökning av fisk går till. Samtidigt köptes nyrökt böckling som barnen sedan fick äta till lunch.

Redovisning. Grupperna fick presentera texterna de skrivit till pekboken och jämföra de olika versionerna. Fiskspelen som barnen gjort användes under den fria leken.

4. TEMAN I SKOLAN

ÅK 1

Vinter i min omgivning (ca 3 veckor)

Planering. Läraren valde att behandla följande i temat: väderiakttagelser, snön, djuren på vintern, växter på vintern (vinterståndare), fritidsintressen på vintern och idrottsgrenar på vintern. I temat integrerades modersmål (svenska), matematik, musik, teckning, småslöjd och gymnastik.

En lämplig utgångspunkt i temat utgjorde Astrid Lindgrens böcker som handlade om vintern. Läraren läste varje dag högt ur bl.a. "Titta Madicken, det snöar". Klassen tittade också på videon "Pippi och den första snön" och ordnade en utställning med Astrid Lindgrens böcker.

Material. Följande material användes i temat:

- elevernas egna böcker: läseboken, boken i omgivningslära ("Vad? Hur? Varför?") och matematikboken.
- Astrid Lindgrens böcker.
- faktaböcker för barn: "Maja tittar på naturen", "Linneas årsbok", "Första fågelboken", "Första djurboken", "Vad? Hur? Varför?"-uppslagsboken och "Barnens lexikon".

Ur läroböckerna plockade läraren ut texter och uppgifter som passade till temat. Dessutom byggde en del av temauppgifterna på aktuella bilder och texter ur faktaböckerna. I klassen fanns rikligt med bildmaterial. Ordmatriser, ramsor och sångtexter sattes upp på väggarna. Under utfärderna i naturen plockade man med sig konkret material (t.ex. vinterståndare) som eleverna kunde studera närmare i klassen.

Arbetssätt. Det nya temat presenterades i diskussionsform. Nyckelbegrepp i form av matriser klistrades upp på väggen och man sjöng vintersånger (t.ex. "Nej se det snöar", "En morgon när vi vaknar är hela världen vit", "Årstiderna", "Kan du skotta snö?"). Läraren läste högt för eleverna ur "Titta Madicken", det snöar. Efter introduktionen förklarades arbetsgången med temakort och därefter började eleverna arbeta. Eftersom alla inte läser flytande ännu på vårterminen på åk 1 behövdes det ibland hjälp med själva läsningen av uppgifterna på temakorten. Ända från början uppmuntrades eleverna till att fråga av varandra och hjälpa varandra, vilket de också gjorde. Samlingar hölls regelbundet mellan passen med självständigt arbete.

Tema- och stationsarbete passar bra för elever i åk 1 som har stort behov av att röra på sig. Eleverna hämtar själva sitt temakort och annat material som behövs. De tillåts att arbeta på andra ställen än vid sin pulpet, ett populärt ställe var t.ex. klassrumsgolvet och korridoren.

I temat ingick följande aktiviteter:

- klippa snöflingor.
- göra snögubbar i papp och tarlatan.
- dagliga väderiakttagelser.
- utfärder i naturen.
- göra snöskulpturer.
- vinterlekar samt
- skridsko- och skidåkning.

En del av dessa aktiviteter fanns som uppgifter på temakort. Nedan följer exempel på de uppgifter som ingick i temat:

• Matematikuppgifter:

Pippi på marknad

- * Pippi köper 10 ballonger till Tommy, 5 ballonger till Annika och 12 till sig själv. Hur många ballonger köper hon sammanlagt?
- * Pippi köper en docka till Annika som kostar 11 mk och en boll till Tommy som kostar 7 mk. Hur mycket kostar sakerna tillsammans?
- * Nu vill de ha frukt och godis. De köper 5 bananer, 5 äpplen och 6 slichepinnar. Hur många saker köper de sammanlagt?

Lilla gubben tycker om mat

- * Lilla Gubben äter först 12 äpplen och sen ännu 4 äpplen. Hur många äpplen äter Lilla Gubben?
- * Pippi har 20 bullar på ett fat. Senare när hon räknar bullarna finns det bara 14 kvar. Hur många är borta? Vem tror du har ätit bullarna?
- * En vinterkväll äter Pippi 8 korvar och Lilla Gubben 12 korvar. Hur många korvar äter de tillsammans?

De övriga uppgifterna i matematik handlade t.ex. om Herr Nilsson, som eleverna fick hjälpa med klockan samt om Tommys och Annikas skola där eleverna ombads att hjälpa Tommy och Annika att räkna en viss sida i matematikboken. På ett temakort uppmanades eleverna att hitta på egna uppgifter. Eftersom de tidigare temakorten innehöll uppgifter med en berättelse som grund (t.ex. "Pippi på marknad") gjorde en del elever liknande uppgifter, medan andra hittade på rent mekaniska uppgifter. Matematikuppgifterna gjordes parvis.

• Läsuppgifter:

- * Läs s. 51 i "Pröva vingarna".
- * Läs s. 6 och 7 i "Vingarna bär".

Eleverna läste först för sig själva och sedan högt för en kamrat eller för läraren. Texterna handlade om vintern.

• Läs- och skrivuppgifter:

- * Välj en bok av Astrid Lindgren. Välj en bild i boken. Skriv text till bilden. Glöm inte rubriken.

- * Läs och titta på sidan 82 i "OLA 1" och skriv och rita hur vi ska klä oss på vintern.
- * Rita och skriv vad du brukar göra på vintern. Glöm inte rubriken.

Skrivuppgifterna gjordes antingen utgående från en text med bild, enbart utgående från en bild eller helt fritt.

• Pysseluppgifter:

- * Klipp ut snöflingor i vitt papper. Sätt upp dem i fönstret.
- * Rita och skriv om domherren.
- * Gör en snögubbe. Du behöver tecknepapper, tarlatan, lim, sax och penna.

Dessa uppgifter bestod antingen enbart av pyssel eller pyssel kombinerat med skrivning.

Utvärdering. I slutet av temat stansade eleven ihop sitt arbete till en egen bok med pärm som eleven själv gjorde. Samtidigt som boken gjordes gick läraren och eleven igenom uppgifterna och diskuterade dem. Här var det viktigt att ge konstruktiv kritik så att eleven upplevde sitt arbete som betydelsefullt. Efter att alla hade stansat ihop sin bok samlades hela klassen och eleverna presenterade sina böcker för varandra.

Jag och min hälsa (3 veckor)

Planering. Temat planerades tillsammans av två lärare (parallellklasser). I temat ingick följande delområden: en baby växer, kroppsdelarna, morgonmålet, hygien, ändamålsenlig klädsel och fritiden. Lärarna beställde material till temat från biblioteket och detaljplanerade temat på basen av det.

Arbetssätt. Det nya temat inleddes med att eleverna fick ta med sig foton av sig själva som baby. De hade också tagit reda på sitt födelsedatum, sin födelselängd och födelsevikt. Klassen tittade på fotografierna och diskuterade kring ämnet. På detta sätt kom man in på det nya temat. I samlingen diskuterade läraren och eleverna om hur man växer, om kroppsdelarna och om hur man ska sköta sin hygien. Sedan presenterades stationerna och temakorten vid dem så att eleverna kunde börja arbeta.

Inom detta tema arbetade eleverna alltså med stationer. Varje delområde i temat hade sin egen plats, dvs. station, i klassen. Vid varje station fanns temakort med olika uppgifter och tillhörande material såsom uppgiftspapper, uppslagsböcker osv. Eleverna utförde uppgifterna i egen takt och valfri ordning. Vid stationerna plockar eleverna åt sig det material de behöver och söker sig sedan en lämplig arbetsplats. Den kan finnas antingen inne i klassrummet eller utanför, t.ex. i korridoren. En del elever behövde hjälp med att läsa uppgifterna på temakorten, men eftersom hela gruppen gått igenom stationerna och temakorten vid samlingen uppstod inga större problem. Eleverna hjälpte också varandra.

Alla delområden presenterades inte på samma gång, utan nya stationer med nya temakort infördes efter en vecka. Före presentationen av dessa hölls en inledande diskussion om mat, kläder och fritid. Bokstavsskrivningsstationen och matematikstationen hade däremot en bestående plats i klassen. Dessa stationer fanns med under flera teman, endast uppgifterna vid stationerna varierade.

Under temats gång samlades hela klassen minst två gånger om dagen för att diskutera olika saker inom ramen för temat. Under samlingarna repeterades vissa saker inom temat och eleverna berättade vad de gjort. Klassen sjöng även sånger som valts ut med tanke på temat, t.ex. "Jag känner det i magen", "Vad får vi till morronmål", "Min lillebror och "Jag vill ha munkar".

Nedan följer några exempel på temakort och -uppgifter som ingick i detta tema:

• Morgonmålsstationen

- * Gör arbetsbladet om morgonmålet:
 - Klipp och limma rätt ord vid rätt bild eller
 - Skriv rätt ord vid rätt bild.
- * Rita det du åt på morgonen, alltså ditt morgonmål.

• Hygienstationen

- * Gör arbetsbladet "Glad i duschen".
- * Rita dig själv i duschen.

Utvärdering. I slutet av temat stansades allt som eleven producerat under temat ihop till en egen bok. Eleverna presenterade sina böcker för varandra vilket fungerade som utmärkt repetition. Vid presentationen av böckerna delades eleverna in i mindre grupper, eftersom presentation inför hela klassen skulle ha tagit för lång tid. En annan möjlighet hade varit att låta varje elev presentera var sin sak. Läraren kan ge feedback antingen muntligt eller skriftligt.

Den blå planeten (1 vecka)

Planering och material. Under detta tema behandlades begreppen dygn, dag och natt, årstiderna och solens förhållande till jorden och inledningsvis månaderna. Temat planerades på förhand av läraren. Som material användes egna arbetsblad, uppslagsverk lånade från stadsbiblioteket, jordgloben, sagor, sånger, tecknematerial och klockor (i matematiken).

Arbetssätt. Arbetssätten under detta tema bestod av diskussion, individuellt arbete, lärarledd undervisning, grupparbete och presentation av arbeten.

Veckodagarna repeterades med hjälp av sångerna "Måndag gör jag ingenting" och "Måndag är så mallig". Begreppet dygn och skillnaden mellan

dag och natt gick hela klassen igenom tillsammans. Sedan arbetade eleverna med arbetsblad som t.ex. handlade om solens läge eller bestod av olika dag- och nattbilder. I matematiken gick man igenom tidsbegreppen halv och hel timme utgående från läromedlet "Tänk och räkna". Jordgloben och bilderna i uppslagsverken utgjorde grunden för ett grupparbete kring den blå planeten. Eleverna använde kriterier för att täcka en fyrkant med blått och grönt; dessa fogades ihop till en stor cirkel – vår jord. Månaderna togs upp i samband med en genomgång av skolåret. Månaderna behandlades också genom att diskutera tidpunkten för olika högtider och viktiga händelser, t.ex. påsk och sportlov. I samband med månaderna sjöngs sången "Månaderna". Veckodagarnas och månadernas namn övades också i läs- och skrivträningen (t.ex. att skriva in dem under rätt begynnelsebokstav).

Utvärdering

De individuella arbetsbladen sammanställdes till en rymdbok. Arbetena inom temat (den gemensamma blå planeten, stjärnor, m.m.) sammanställdes till en utställning som monterades på stora flyttbara anslagstavlor. Ordmatriser fanns med på anslagstavlor som stöd för minnet. På utställningen presenterades också årets månader och skolårets aktiviteter i bild och text samt årstidernas växlingar med både bilder och ordmatriser.

ÅK 2

Alfabetisk ordning (2 veckor)

Planering och material. Temat *Alfabetisk ordning* var ett temablock inom modersmålsundervisningen (svenska). Målet var att eleverna skulle lära sig att ordna begrepp enligt alfabetisk ordning och att använda innehållsförteckningar och uppslagsverk. Läraren och personalen vid stadsbiblioteket planerade temat på förhand. Eleverna planerade utförandet av vissa uppgifter gruppvis, pravis och individuellt. Som material för temat användes egna arbetsblad, uppslagsverk för barn och telefonkataloger. Stadsbiblioteket och dess resurser utnyttjades också.

Arbetssätt. Under detta tema arbetade eleverna mest parvis eller i grupp. Parens och gruppernas sammansättning var varierade. Klassen gjorde också ett studiebesök till biblioteket. I temaarbetet ingick följande uppgifter:

- Repetition av alfabetet i smågrupper.
 - Eleverna repeterade alfabetet tillsammans och hittade på ord med begynnelsebokstaven enligt alfabetisk ordning.
- Indelning av elevernas namn enligt alfabetisk ordning.
 - Pararbete: söka upp namn i telefonkatalogen.
- Tvåans svenskabok "Vi arbetar" s. 56–57.
 - Parvis arbete som rapporteras gruppvis.

- Stationsarbete i par.
 - Söka upp i lexikon vad olika ord betyder och redovisa svaren.
- Alfabetsleken.
 - Läraren räknar tyst upp alfabetet tills eleverna säger stopp. Eleverna ska i par hitta på ord som börjar på den bokstav som läraren stannat på.

Biblioteksbesöket som ingick i temat förbereddes i klassen. Man gick bl.a. igenom hur man uppför sig i biblioteket. Under besöket presenterades biblioteket för eleverna och de fick bibliotekskort så att de kunde låna böcker. Efter besöket skrev eleverna om sina upplevelser i berättarhäftet.

GEMENSAMMA TEMAN FÖR ÅK 1 OCH 2

Så levde man förr (ca 2 veckor)

Planering. Eftersom åk 1 och 2 arbetade tillsammans med temat planerade även lärarna det tillsammans. Först valdes följande delområden ut: hemmet, gården och husen, kläder till vardag och fest, skolan, föremål samt framställning av bröd och smör. Sedan beställdes material från biblioteket. Lärarna kontrollerade om det fanns lämpligt material på skolan och hemma och talade i god tid om för eleverna vilket tema de skulle ha så att de kunde ta med gamla föremål och fotografier hemifrån. Sedan detaljplanerades arbetssätten och de aktiviteter som skulle ingå. Sånger som passade till temat valdes ut. Lärarna bestämde vilka aktiviteter de två klasserna skulle göra tillsammans.

Material. Materialet för detta tema bestod av böcker som berättade om gamla tider ("Ida Maria från Arfliden", "Barn förr", "Pelles nya kåder", Mauri Kunnas' böcker, osv.) och av gamla föremål.

Arbetssätt. I detta tema föll det sig naturligt att ha mycket skapande arbete och praktiska aktiviteter. Alla uppgifter inom modersmål och omgivningslära samt tiderna när de kunde göras skrevs upp på ett stort papper. Dessa uppgifter gjordes oftast klassvis, men hade i de flesta fall anknytning till de gemensamma aktiviteter som beskrivs nedan:

- Gemensamma sångstunder och tillfällen då eleverna dansade gamla ringlekar:
 - * Temasånger: "Bä, bä vita lamm", "Lasse liten", "Det var en gång en skräddare", "Flottargossen".
 - * Ringlekar: "Känner du Lotta", "Viljen I veta", "Tre små gummor", "En bonde i vår by".
- Gemensamma aktiviteter:
 - * Tillverka smör.

Före smörtillverkningen gick läraren och eleverna igenom hur man gjorde smör förr. Man läste och tittade på bilder i böcker och diskuterade vad som behövdes för att göra smör (vispgräddde, elvisp och salt).

Diskussionen skedde i mindre grupp och smöret gjordes också i mindre grupp.

* Baka rågröd.

Före bakningen gick läraren och eleverna tillsammans igenom hur man fick mjöl och bakade förr. I Mauri Kunnas' böcker finns bra skildringar. Eleverna var med om degtillverkningen, bakningen, jäsningen och gräddningen.

* Bygga en gammal bondgård.

Till bondgården hörde boningshus, stall, lada, förråd, vedlider, bastu, källare, snickarbod, brunn, staket, träd och djur. Som byggmaterial användes modellera, mjölkburkar, trästickor, sand, stenar, filtyg och kartong. Även i denna uppgift användes Mauri Kunnas' böcker som hjälp.

* Göra fest och vardagskläder åt klippdockor.

Som stödmaterial utnyttjades t.ex. böckerna "Ida Maria från Arfliden", "Barn förr" och "Pelles nya kläder".

* Göra en ABC-bok.

Eleverna arbetade parvis. I varje par fanns en elev från åk 1 och en från åk 2. Paret fick var sin bokstav som ettan skrev ned med tryckbokstaver och tvåan med gammal skrivstil. Sedan skrev paret en ramsa som började på den bokstav de arbetade med och ritade en bild till.

* En gammaldags skoldag.

Alla hade gamla kläder på sig och flickorna hade håret flätat eller uppsatt. Dagen inleddes med en gemensam morgonsamling för åk 1 och 2. Alla elever stod knäpptysta vid pulpeten och läraren stod hela tiden med pekpinne i handen. Läraren började med att läsa ur bibeln och sedan sjöng alla en psalm. Sedan övade eleverna sig att skriva gamla skrivstilen med riktigt blåck. Dagen avslutades med att äta brödet och smöret eleverna själva gjort.

* Utställning av gamla föremål

Alla hjälpte till att skaffa fram gamla föremål som kunde ställas ut i klassen.

* Studiebesök till hantverkarbyn Stundars

Studiebesöket fungerade bra som repetition. Eleverna kände igen flera av sakerna och frågade hantverkarna om olika saker.

Eleverna arbetade med uppgifterna antingen självständigt, parvis eller i grupper. Lärarna deltog också i aktiviteterna som handledare och samtalspartner. I de gemensamma aktiviteterna deltog alltid elever från både åk 1 och åk 2 i samma grupp.

De praktiska aktiviteterna gav upphov till livliga diskussioner. Man talade om vad man gjorde och funderade på de bästa tillvägagångssätten. Varje praktisk aktivitet föregicks av en gemensam genomgång med bilder och böcker som hjälpmedel. Efter att arbetet utförts talade eleverna om för va-

randra vad de gjort och visade slutresultatet, eftersom alla inte alltid hade likadana uppgifter. En del av arbetsuppgifterna sammanställdes till en gemensam slutprodukt, t.ex. byggandet av den gamla bondgården.

Efter smörtillverkningen och brödbakningen gjordes en diktering för att se hur eleverna uppfattat temaarbetet och vad de bäst kom ihåg. Eleverna skrev också egna fri skrivningar om olika aktiviteter som ingick.

Utvärdering. Alla arbetsblad och texter som gjorts stansades ihop till en bok. Allt annat som tillverkats fanns uppsatt på väggarna och framställt på bord. Temaboken och resultaten av arbetet diskuterades tillsammans.

Våra fem sinnen (ca 1 vecka)

Planering. Även detta tema planerade lärarna för åk 1 och 2 tillsammans. Eftersom temat skulle handla om våra fem sinnen syn, hörsel, känsel, lukt och smak fördelades arbetet så att den ena läraren förberedde syn, hörsel och känsel och den andra läraren lukt och smak.

För materialanskaffning utnyttjades förutom biblioteket också skolans specialklasslärare som bidrog med t.ex. punktskrift och handteckenmaterial.

Material. Alla böcker som lämpade sig för temat ställdes fram i klassen. Aktuella böcker var bl.a. "Min kropp" och "Vad vet du om kroppen" samt en serie faktaböcker om sinnena. Utöver böcker fanns konkret material vid varje station.

Arbetsätt. Som arbetsmetod för detta tema valde lärarna stationsarbete. För varje sinne fanns en egen station med olika uppgifter. Eleverna arbetade i grupper som bestod av elever från båda årskurserna. Alla elever gick igenom samtliga stationer.

- * **Lukt.**
Vid denna station skulle man lukta på olika saker: parfym, kaffepulver, te, jäst, sur mjölk, möjligt bröd, blomma, lim och krydda. Sedan skulle man bokföra om det luktade illa eller doftade gott.
- * **Smak.**
Här skulle man smaka på olika saker: salt, socker, sirap, citron, röda vinbär, rädisor och vatten. Sedan skulle eleverna fylla i hur de olika sakerna smakade (beskt, surt, sött, salt eller neutralt) på sina arbetsblad. Eleverna skulle också skriva fritt om vad de tycker om och inte tycker om.
- * **Syn.**
Denna station behandlade synvillor, färger och punktskrift. I samband med att synen behandlades gjordes ett studiebesök hos optikern.

- * **Hörsel.**
Eleverna bekantade sig med teckenspråk och lärde sig att teckna sitt namn. De gick ut och lyssnade på olika ljud och skrev ned vad de hörde samt beskrev hur det lät.
- * **Känsel.**
Eleverna kände på olika saker som fanns i en låda. De såg inte sakerna men berättade hur de kändes. Adjektiv som mjuk, sträv, hård, hal, klabbig, lurvig, vass, jämn och ojämn kom fram. I lådan fanns bl.a. tyg, bomull, sandpapper, en våt trasa och en sten.

När en grupp kom till en ny station förklarade läraren arbetsgången. De elever som redan arbetat vid stationen kunde också förklara för sina klasskamrater vad som skulle göras. Eleverna arbetade antingen tillsammans eller individuellt vid stationen. Läraren handledde och deltog i diskussionerna. Eleverna redogjorde både muntligt och skriftligt för processen i stationsarbetet. Alla arbetsblad och texter som skrevs stansades till en egen bok. I slutet av temat skrev båda klasserna en diktering om allt som hade gjorts under den gångna veckan.

Inom temat ordnades också gemensamma sångtillfällen. Sånger som passade ihop med temat var bl.a. "Jag har stoppat bomull uti örat", "Lyssna riktigt noga" och "Våra sinnen".

Eftersom Valborg inföll veckan efter temat passade det bra att göra mjöd och baka munkar (krabbelura). Recepten skrevs upp i temaboken. Också dessa aktiviteter gav många anledningar att diskutera sinnena.

Utvärdering

Eleverna sammanställde en bok efter slutfört arbete. Eleverna gick igenom boken tillsammans med läraren och presenterade dessutom sina böcker för varandra.

ÅK 3

Läs- och litteraturveckor (ca 2 veckor)

Planering. Temat planerades delvis tillsammans med klassläraren i åk 1, som betonade läsning vid samma tidpunkt. Lärarna kom överens om att ha vissa gemensamma aktiviteter, t.ex. att låta eleverna läsa för varandra. I läs- och litteraturtemat ingick:

- * läsning av olika texter, främst berättelser och sagor,
- * läsning för sig själv och för andra, med tyngdpunkten på att läsa högt, tydligt och med inlevelse,
- * författarporträtt och bokutställning (Marita Lindquist, Astrid Lindgren och Barbro Lindgren),
- * biblioteksbesök.

Material. Som material användes böcker skrivna av de aktuella författarna samt faktaböcker och -texter (till en del omarbetade av läraren) om det aktuella temat. Det mesta av materialet lånades från biblioteket. Till det här temat valdes sånger av Astrid Lindgren.

Arbetsätt. Under temat arbetade eleverna med egna instruktionsblad, s.k. temablåd på vilket alla uppgifter som hörde till temat fanns nedskrivna. Arbetsgången var densamma som vid användandet av temakort. Skillnaden var bara att eleverna hade egna instruktionsblad på vilket de också bokförde utförda uppgifter. Förutom temabladet fanns också faktablad om varje författare, illustratör och förlag.

Exempel på uppgifter som fanns på temabladet:

- * Läs faktabladet om Barbro Lindgren. Limma bladet i temahäftet. Skriv viktiga saker om Barbro Lindgren i ditt häfte, t.ex. när och var hon föddes, namnet på några böcker som hon skrivit, vad hennes dikter handlar om.
- * Välj en bok av Marita Lindquist. Skriv bokens, författarens och illustratörens namn i ditt häfte.
- * Läs faktablad nr 1 och limma det i ditt häfte.
- * Gör arbetsblad nr 2.
- * Välj en bok av någon av de tre författarna. Läs den. Skriv bokens namn, författarens namn och illustratörens namn i ditt häfte. Berätta och rita vad boken handlade om.

Biblioteksbesöket förbereddes i skolan genom att läsa och tala om bibliotekets funktion. Målet var dels att eleverna skulle bli bekanta med bibliotekets barn- och ungdomsavdelning, dels att de skulle få information om bibliotekets kartotek. Under besöket berättade bibliotekarien hur böckerna är ordnade och hur man använder kartoteket. Därefter fick eleverna uppgiftskort med namnet på en bok och en författare. De skulle söka upp boken i kartoteket och sedan hitta den i hyllan. Efter det fick alla låna böcker. Efter besöket skrevs en diktering om biblioteksbesöket.

En av böckerna som eleven lånat skulle de läsa för väneleverna på åk 1. Före de lånade boken hade läraren och eleverna tillsammans diskuterat vad de måste tänka på: att det skall finnas bilder som gör det lättare att lyssna samt att förstå, att boken inte får vara för lång och att den ska vara intressant för den egna väneleven. Eleverna skulle sedan öva sig att läsa boken högt, tydligt och framförallt med inlevelse. Efter läsningen ritade de och målade något från berättelsen eller sagan. På sin teckning skrev de sina namn samt bokens och författarens namn. Åk 1 läste i sin tur läsläxan för eleverna på åk 3.

Arbetet med detta tema innebar träning av både den muntliga och skriftliga produktionen. De muntliga färdigheterna övades genom diskussionstillfällen både i mindre och större grupp och genom högläsningen för väneleverna. Den skriftliga produktionen utgjordes av uppgifter och fri skrivning.

Utvärdering. Alla papper som hörde till temat klistrades in i elevernas temahäfte. Likaså skrevs alla fristående uppgifter in i samma häfte. När temaarbetet var slutfört samlade läraren upp temahäftena och gick igenom dem samt skrev kommentarer.

ÅK 5 OCH 6

Människan

Planering. Målet för detta tema var att lära känna människans anatomi och människokroppens viktigaste funktioner. Eleven skulle lära känna sin kropp och veta hur den fungerar. Eleverna skulle kunna de centrala begrepp man använder då man talar om pubertet, menstruation och människans anatomi.

Temat fokuserades på människokroppen och dess olika delar. Temat behandlade ögat, örat, centrala nervsystemet med betoning på hjärnan, kroppens muskler och skelettet, blodcirkulationen, matsmältningen samt andningsorganen. Puberteten och hur barn blir till var två delteman där hela klassen arbetade tillsammans.

Temat *Människan* utgick från biologi men kan också vidareutvecklas till att t.ex. beröra jag-bilden och självkänedom. I det beskrivna temat ingick både poesi och annan litteratur samt teckning, som fokuserades på det gyllene snittet samt på beskrivning av rörelse. I temat integrerades biologi, svenska, gymnastik och matematik.

Material. Till temat hörde följande litteratur:

Hegeler, Sten (1964). Hur går det till. Liber.
 Kaufman, Joe (1978). Så funkar du. Carlsen.
 Möller, Liller (1991). Så här gör man barn. Alfabeta Bokförlag AB.
 Malm, Barbro (1978). Vad ser mina ögon?. Esselte Studium.
 Nicholls, Arthur (1978) Här får du veta något om våra sinnen. Bonniers. I serien ingår titlarna Hörseln, Känslan, Lukten, Smaken, Synen.
 Milsome, Chris (red.) (1981). Människokroppen. IPC Bibliotek om vetenskap och teknik
 Parker, Steve (1988). Skelett. Fakta i närbild. Bonniers
 Torgersen & Zahl-Olsen (1990). Så fungerar din kropp. OPAL.
 Vår Natur 5. Söderströms.

I detta tema utnyttjades också audiovisuella hjälpmedel såsom stora plancher där människans anatomi är avbildad (blodcirkulationen, musklerna på rygg- och magsidan samt skelettet). Har skolan ett skelett är det ett utmärkt hjälpmedel. En videofilm om hur barn blir till beställdes också från Finlands kommunaltjänst.

Arbetssätt. För att inspirera eleverna före temat gjordes olika slags sinnesförmänningsövningar:

- Övningar för lukt- och smaksinnet: Ta olika slag av bekanta ämnen t.ex. vaniljsocker, kanel, ammoniak, salt osv. Arbeta parvis. Ha ögonen förbundna. Låt först den ena med hjälp av luktsinnet säga vad de olika sakerna är. Smaksinnet kan övas på samma sätt, men man måste se till att man har endast sådana ämnen som inte är farliga att smaka på.
- Hörselövningar: Illustrera ljudvågorna genom att hålla en linjal på pulpeten så att största delen sticker ut över kanten och slå på den så att den fortsätter att darra även efter slaget. Man kan också ha en hundviselpipa som människor inte kan höra. Med hjälp av hörselskydd kan man demonstrera hur det känns att höra dåligt. I samband med hörselövningar kan man tala om allmänna regler för muntlig framställning. Det är viktigt att se på den man talar, säga hela ordet tydligt och artikulera väl.
- Övningar för synsinnet: Synen kan lätt övas och i den ingår även känseln. Man kan binda för ögonen och öva sig att läsa blindskrift. På samma sätt kan man känna på olika föremål och försöka beskriva dem för sitt par. I samband med synen kan man också ha olika kontakt- och förtroendeskapande övningar. Man arbetar i par. Den ena är blind och den andra leder henne/honom. På detta sätt kan man gå runt i klassen, i skolan och ute. Då får man också övning i att muntligt förklara hur omgivningen ser ut. Man kan också göra personbeskrivningar t.ex. på basen av ett fotografi eller beskriva någon som den andra ritar. På detta sätt får man en liten aning om hur viktiga sinnen är och hur det känns om man blivit berövad något sinne.

För temauppgifterna delas klassen in i mindre grupper med var sitt område att utforska (se under planering). Ju mindre delområde eleverna har att arbeta med, desto noggrannare utför de sitt arbete. Oberoende av vilken del av kroppen gruppen har valt att forska i hade hela klassen tillsammans funderat på vad man borde veta om den. I elevdiskussionen kom följande frågor upp: Hur ser den ut? Hur fungerar den? Vilka uppgifter har den?

Eleverna forskade sedan utgående från dessa frågor. Grupperna fick själva välja hur de skulle lägga upp arbetet. Muskel- och blodcirkulationsgruppen valde t.ex. att rita en människa i naturlig storlek och sedan rita in de viktigaste blodkärlen och musklerna. Ögongruppen valde att rita på OH-film. Det tredje sättet var att göra ett eget arbetsblad åt varje elev, vilket t.ex. skelettgruppen valde.

Uppgifterna om puberteten och människokroppen (biologi) var tämligen traditionella:

- Vilka förändringar sker i kroppen hos pojkar och flickor under puberteten?
- Vad är menstruation? Berätta om den.
- Hur blir barn till? Berätta om det.

Förutom uppgifter i biologi ingick också uppgifter i svenska i temat. Eleverna skrev och läste dikter om jaget. Alla skrev en dikt som började "Jag vill...", "Jag kan...", "Jag måste...", "Jag ska...". Vidare gjordes en övning där man skulle hitta tre positiva och tre negativa saker hos sig själv. Därefter tejpades en papperstallrik på ryggen på varje elev. På papperstallriken skulle alla i klassen skriva något positivt.

I gymnastiken kan man ta test som mäter syreupptagningsförmågan samt muskelstyrkan. Man kan göra tånjningar och känna efter muskelfästen och leder i kroppen.

I matematiken kan man mäta och väga endera personer (sig själv eller klasskamraterna) eller olika föremål och kanske beräkna priset per centimeter eller kilo på olika varor. Man kan också med hjälp av vikter försöka räkna ut hur mycket hjärnan väger osv.

Det är lätt att hitta på teckningsuppgifter till detta tema. Klassen arbetade ju med det gyllene snittet. En uppgift bestod av att eleverna ritade av en kompis. Först användes ett foto och sedan en levande modell. Klassen studerade konstverk (t.ex. Michelangelo) i vilka konstnären fäst stor vikt vid anatomin. Eleverna försökte också avbilda rörelser genom att göra ledade gubbar. Kroppen delades där den är ledad och delarna klipptes ut i neon. Genom att lägga bitarna på svart papper i olika ställningar såg det ut som om figurerna rörde på sig. Sista uppgiften bestod av en schablonuppgift. Eleven fick göra en schablon av en människa som t.ex. går. Med hjälp av schablonen ritade eleverna sedan flera likadana människor som målades med vattenfärg i olika färgnyanser. Efter att de torkat limmades människofigurerna på svart papper så att de överlappade varandra. Resultaten blir en vision av rörelse. Vill man arbeta med mera krävande former av konst kan man också arbeta med lera och prova på statyer.

Utvärdering. Efter att grupperna forskat i hur "deras" kroppsdel fungerade och vilka uppgifter den hade redovisades uppgiften för hela klassen. Ingen väggplansch eller annan renskriven redovisning krävdes utan tonvikten låg på den muntliga produktionen. Man kan också videofilma gruppernas redovisningar så att eleverna själva ser hur de hade lyckats.

Temat utvärderades denna gång också med ett prov. Provet bestod av liknande frågor som arbetsuppgifterna:

- Namnge matsmältningens delar och beskriv vad som händer med maten.
- Vad händer i puberteten? Varför är du ibland på dåligt humör då?
- Vad transporterar blodet?
- Vilka organ andas vi med?
- Berätta hur vi ser.
- Berätta hur vi hör.
- Hur blir barnet till och var utvecklas det?

Dockteater

Planering. Målet för detta tema var att bekanta sig med dockteater som uttrycks- och konstform samt att öva sin muntliga framställning genom att spela dockteater. En delmål var att vara resultatansvarig för ett större projekt med olika delområden.

Dockteater är ett tema som närmast förknippas med ämnena svenska och teckning. Man kan utvidga det och ta med dockteaterns historia. Man kan också jämföra dockteater i olika länder. Funderar man på olika slags dockor får man lite anatomi med. I temat som beskrivs här fokuserades arbetet på den muntliga framställningen. Eleverna skrev också egna dockteaterpjäser och tillverkade egna dockor.

Material. Följande litteratur användes vid temaarbetet:

Björklund, Staffan (1989). Berätta med dockor.
 Borin, Jörjen (1873). Dockteater i skolan.
 Hlavaty, Karel (1971). Dockteater.
 Jansson, Ulf-Håkan (1970). Vi spelar Kasperteater.
 Neuschütz, Karin (1984). Ge dockan liv.
 Sörenson, Margareta (1989). All världens dockteater.
 Wergel, Karin (1974) Dockor och dockspel.
 Dockteater: att göra dockor. 1979.
 Fantastiska figurer ur marionetternas värld. 1981.
 Vasafestival 1-7.6.1987.

Arbetsätt. För att inspirera eleverna såg klassen en dockteaterföreställning. Har man inte möjlighet till besök på en riktig dockteater kan man försöka få tag på en videofilm. Man kan också skaffa olika slag av handdockor och marionetter som man tar till klassen och som eleverna får prova på att använda.

Den första uppgiften bestod av att göra egna dockor. Vilken slags dockor man gör beror både på hur mycket tid man har till sitt förfogande och på vad man vill betona i temat. Fokuseras temat på teckning och tekniskt arbete eller textilslöjd kan man göra väldigt avancerade dockor. Eftersom detta tema istället betonade den muntliga framställningen var dockor, rekvisita och kulissor inte det primära. Eleverna tillverkade enkla pinn- eller käppdockor med huvuden av pappersfat. Ville de så kunde de sy fast en udda fingervante i kroppstyget för att kunna gestikulera.

Då dockorna var färdiga gick läraren och eleverna tillsammans igenom de viktigaste reglerna för hur man spelar dockteater. De talade om vikten av att använda rösten tydligt, att hålla dockan stilla då inga verb förekommer och att hålla dockan på samma nivå hela tiden.

Därefter fick eleverna öva sig. De fick ett färdigt litet drama taget ur "Vi läser 5-6". I grupper gick de först igenom texten. De funderade på vilka verb som ingår och om man behöver hjälpmedel eller ljud effekter. Sedan spelade de upp pjäsen för varandra och kritiserade varandras föreställningar. Kritiken skulle vara konstruktiv.

Då eleverna övat med en färdig text delade läraren ut lappar med ett kort stycke av en berättelse till de olika grupperna. Textstycket kunde vara samma eller olika för varje grupp. Utgående från det korta textstycket skulle eleverna skriva en hel berättelse som fungerar som dockteaterpjäs. Då de skrivit och läraren sett på texten fick eleverna börja repetera sin föreställning. De repeterade så att de kunde sina repliker och var färdiga att ge en föreställning. Inom gruppen kunde eleverna välja ut regissör, ljud- och ljusmästare samt en person som ansvarar för kulisserna.

Som avbrott i arbetet med pjäsen kan man behandla dockteaterns historia eller studera olika dockor. Man kan tillsammans med eleverna gå igenom hur man bearbetar en text för att göra en dockteaterpjäs.

Utvärdering. Elevernas dockteaterpjäs fungerar naturligtvis som utvärdering i detta tema. Den färdiga föreställningen förevisas först för den egna klassen. Blir den bra kan man besöka närliggande daghem med den och givetvis andra klasser i skolan. Föreställningarna bör ges för en begränsad publik för det är svårt att fånga en stor sals intresse med småskalig dockteater.

ÄK 6

Afrika

Planering. *Afrikatemat* är ett typiskt geografitema, men också ämnen som biologi, historia, svenska och musik kan integreras i det. *Afrikatemat* omfattade dessutom teckning, textilslöjd och gymnastik. Klassläraren samarbetade både med textilslöjdläraren och gymnastikläraren.

Material. Största delen av böcker som användes i detta tema beställdes från biblioteket:

Afrika - en gyllene bildatlas. 1962.
 Asare, Meshack (1981). Bronsgubbens hemlighet. Carlsen.
 Berg & Ehrling (1992). Finns det lim i Afrika. Sida
 Bjelfvenstam, Bo (1989). Afrika. Natur och kultur.
 Borja, Lena (1979). Elineerna bor i Afrika. Skeab Verburn.
 Gezelius, Helena (1984). Vi bor i Zimbabwe. Vår skola förlag AB
 Hald & Lundström (1987) Trollkarlarnas gåvor. Två sagor från Västafrika.
 Rabén & Sjögren.
 Hasselbohm, Anders (1981). Michael, kenyan. Natur och Kultur.
 Hultberg, Ulf (1982). Det faller ett träd. Carlsen.
 Härd, Berit (1979). Zeinab i Sudan. Sida.
 Leonardsson, Kristoffer (1986) Apartheid.
 Lutz, Christoph (1982). Murahö. En dag hos familjen Sibamana.
 Pettersen, Palle (1984). Vi bor i Zambia. Sida
 Bli kamrat med Thabo i Zimbabwe. Zimbabwegruppen.
 Liv och lek i Afrika. Antologi 1979. Nordiska afrikainstitutet.
 Vi, världen och de andra. (1989). Vasa u-landsförening Endelea.

Också läroböckerna "Vi läser", "Vår Atlas" och "Vår jord åk 6" användes som uppslagsverk i temaarbetet.

Arbetsätt. Eleverna arbetade med temauppgifter. Temat innehöll många uppgifter som vid behov kan förenklas eller lämnas bort. Temauppgifterna i temat som beskrivs här var följande:

1. Afrikas karta

- Sök i "Atlas" och skriv in de viktigaste sunden, sjöarna, floderna och öknerna på din egen kartbotten. Limma in Afrika-kartan i ditt temahäfte.
- Tag reda på vilken sjö, vilket berg och vilken flod som är störst, högst och längst. Hur stora är de? Skriv på kartan.

2. Afrikas länder

- Sök upp Afrikas länder i "Atlas". Skriv in namnen på den andra kartbotten och limma in kartan i temahäftet.
- Välj ett land (säg åt läraren vilket) och gör en faktaruta att hänga på väggen. Ta reda på fakta såsom flagga, areal, folkmängd, viktigaste näringar, religion och statsskick (se boken "Vår Jord 5" s. 85)

3. Litteratur om Afrika

- Läs: "Flykten till Egypten" av Selma Lagerlöf i "Vi läser 5-6" och svara på frågorna i ditt svenskahäfte.
 - Vilken sorts palm handlar det om?
 - Vilka djur hittar du i texten?
 - Varför var mannen, kvinnan och barnet i öknen?
 - Vilka var de tre människorna?
 - Vad hände med palmen?
 - Finn synonymer till: rövare, fruktan, vemodig, betrakta, fängsla, däre, understundom, ensling, utmattad, bistå, fröjderop, vördnadsfull.

4. Litteratur om Afrika

- Läs: "Min bror från Afrika" av Gun Jacobson ur "Vi läser 5-6" och besvara frågorna i ditt svenskahäfte.
 - Varför kan Petrus inte arbeta på fabrik?
 - Gunnars mamma och pappa adopterar Petrus. Vad betyder det?
 - Vad kunde de göra för att få Petrus att trivas bättre?

5. Afrika förr

- Hur gamla människorester visar att det funnits människor länge i Afrika?
- Vem är Livingstone och Stanley?
- Vad betyder kolonialisering? Vilka länder hade kolonier i Afrika?
- Berätta om slavhandeln! Hur blev Afrika sådant som det är i dag?

6. Afrikas klimat

- Hurdant är klimatet i Afrika?
- Till vilken klimatzon hör Afrika?
- Förklara: passadvinden, solen i zenit, regnet.

7. Naturen i Afrika

- Vilka olika slags naturområden finns det i Afrika?
- Vad är typiskt för de olika växtlighetsområdena? Var i landet finns de? Rita en karta och märk ut områdena.

8. Afrikas djur

- Berätta om de mest typiska djuren på de olika naturområdena.
- Vilka djur är utrotningshotade och vad betyder utrotningshotad?

9. Politik i Afrika

- Vad betyder Apartheid?
- Vad betyder ANC?
- Vem är Nelson Mandela?

10. Afrikas musik

- Jämför musikstycken från olika områden och olika länder i Afrika. Hur skiljer de sig från varandra? Vad märker du att är typiskt för de olika ländernas musik? Jämför rytm, instrument och sång.

11. Livet i en afrikansk by

- Läs "Muraho!" Hur skiljer sig livet i Afrika från ditt liv i Vasa? Jämför mat, transportmedel, yrken osv.

12. Spela en omgång "Afrikas stjärna".

För att passa ihop med temat var också gymnastiken afrikabetonad. Ett inslag var redskapsgymnastik för Tarzan och Jane, där eleverna använde ringar och rep som lianer och hoppade över bockar för att fly undan krokodiler. Under gymnastiken användes också afrikansk musik. Inspirerade av trummornas rytm gjorde eleverna regndanser i grupper och uppträdde för varandra.

I teckning tog man vara på det afrikanska hantverket och bruket av färger och geometriska mönster. Eleverna tillverkade örhängen av balsaträ som målades i geometriska mönster. Som en annan uppgift kunde man göra små hyddor i lera.

Till textilslöjd passar t.ex. vaxbatik och knappbatik. Eleverna gjorde afrikainspirerade bilder med textilfärg på vitt bomullstyg. Bilderna applicerades sedan på västar som flickorna sydde. I samarbete med teknisk slöjd byggdes infödingshyddor i miniatyr.

5. SLUTORD

Teman och stationer är enligt de lärare som bidragit till detta material det mest fördelaktiga sättet att arbeta i språkbad. När man behandlar samma tema under en längre tid integreras språket och stoffet till en meningsfull helhet. Detta hjälper eleven att tillägna sig det nya språket. Då man arbetar med teman och stationer har språkbadsläraren också möjlighet att ge varje enskild elev den uppmärksamhet hon/han behöver. Kommunikationssituationerna blir betydligt fler än i lärarledd verksamhet.

För ytterligare tips och idéer rekommenderar vi också de artiklar om arbetssätt i språkbad som finns i fortbildningscentralens handböcker Kielen käyttö mielekkääksi (1/1991), En modell för språk i daghem och skola (2/1992) och Kahden kielen kautta monikielisyys (7/1994) samt i konferensvolymen Language Immersion: Teaching and Language Acquisition (1995), utgiven av Vasa universitet.

